

**ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЧИНУ МАЛОГО
ОСВЯЧЕННЯ ВОДИ ТА РОЗКРИТТЯ
БОГОРОДИЧНОГО КУЛЬТУ В НЬОМУ
ЗГІДНО УКРАЇНОМОВНОЇ РЕДАКЦІЇ
(ЦЕРКОВ КИЇВСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ)**

**THE FORMATION HISTORY OF THE RITE
OF THE LESSER BLESSING OF WATER
AND ITS THEOTOKOS CULT DISCLOSURE
ACCORDING TO THE UKRAINIAN EDITION
(CHURCHES OF THE KYIVAN TRADITION)**

Сабат П. В.,

доктор східних церковних наук,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри літургійних наук, Український
католицький університет (Україна, Львів),
e-mail: cabat_petro@ucu.edu.ua,
orcid: 0000-0003-3226-0301

Sabat P. V.,

doctor of Oriental Church Sciences, Candidate
of Historical Sciences, Associate Professor,
Department of Liturgical Sciences, Ukrainian
Catholic University (Ukraine, Lviv),
e-mail: cabat_petro@ucu.edu.ua,
orcid: 0000-0003-3226-0301

В публікації висвітлений час зародження чину малою освячення води в Східній Церкві. Вказано кому із апостолів згідно передання приписують його встановлення в Східній Церкві. Підкреслено в пам'ять якої події він зародився та звершується до сьогодні. Названо патріарха константинопольського за якого він був остаточно сформований в Східній Церкві.

В праці на основі джерел розкритий час запровадження і поширення чину малою освячення води в Київській Церкві. Вказано, що даний чин міститься також в найстарішому збереженому слов'янському рукописному требнику митрополитів київських з XV ст.

Представлена та проаналізована структура чину малою освячення води, що міститься в літургійній практиці у сьогоденні ПЦУ (УПЦ КП) та УГКЦ в порівнянні з давньою. Виявлений та розкритий богородичний культ даного чину. Вказана текстологічна розбіжність редакції ПЦУ від УГКЦ на прикладі порівнянь маріологічних тропарів.

Висвітлено питання днів (місяця, часу) звершення чину малою освячення води в Східній Церкві. Вказано, коли даний чин може здійснюватися у сьогоденні в українських церквах Володимирівського хрещення. Заявлено, які властивості набуває вода при звершенні чину малою освячення води.

Ключові слова: чин, чин малою освячення води, історія церковних чинів, богородичний (марійський) культ, маріологія, требник, храм.

The publication highlights the time of the Rite of the Lesser Blessing of Water emergence in the Eastern Church. It specifies to whom of the apostles Church

Tradition attributes the designation of the Rite in the Eastern Church. It emphasizes the event according to which the Rite has emerged and is performed now. The name of Patriarch of Constantinople is mentioned, whose ministry took place in the times when the Rite was completely formed in the Eastern Church.

The article being based on the sources specifies the time when the Rite of the Lesser Blessing of Water was implemented and spread in the Kyivan Church. It also notes that the Rite was found in the oldest surviving manuscript Book of Needs of Metropolitans of Kyiv published in 15th century.

The publication represents and analyzes the structure of the Rite of the Lesser Blessing of Water that is presently used in the liturgical practice of the OCU (UOC KP) and UGCC comparing it with the ancient one. It also exposes and discloses the Theotokos cult of the Rite. The article ascertains existing contradiction between the OCU and UGCC editions that is demonstrated through the comparison of Mariological troparia.

The problem of days (place, time) of the Rite performance in the Eastern Church is highlighted. It is stressed in the publication when the Rite of the Lesser Blessing of Water should be performed in the Ukrainian Churches born in the Baptism of Saint Volodymyr. It is stated in the article what properties blessed water attains after the Rite of the Lesser Blessing of Water is performed.

Keywords: Rite, Rite of the Lesser Blessing of Water, History of the Rites in the Church, Theotokos (Mariological) cult, Mariology, Book of Needs, Temple.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає у відображенні об'єктивної реконструкції історичного процесу, присвяченого вивченню чину малою освячення води в Східній Церкві, а також розкриттю та висвітленню його богородичного культу.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлити процес зародження та формування чину малою освячення води в Східній Церкві та час його прийняття Київською Церквою. **Завданням статті** є проаналізувати сьогоденню структуру чину малою освячення води ПЦУ (УПЦ КП) та УГКЦ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча проблематика дослідження чину малою освячення води не є новою, проте вона, ще не була предметом окремого ґрунтовного та фахового історично-богословського дослідження в сучасному науковому опрацюванні. На сьогодні, лише тільки окремо, а не в цілості історичного процесу, підняту тематику розглядали у своїх працях такі дослідники як Н. Одинцов [11, с. 290], А. Духнович [4, с. 156], М. Марусин [9, с. 104], Ю. Катрій [8, с. 349], Г. Нефедов [10, с. 281-282], А. Товт [16, с. 53-54, 223-231], П. Сабат [14, с. 123-140; 15, с. 129], та інші.

Наукова новизна. Буде представлений структуральний аналіз чину малою освячення води ПЦУ (УПЦ КП) в порівнянні із УГКЦ.

Вперше буде висвітлена через порівняльний аналіз відмінність текстологічна чину малого освячення води ПЦУ (УПЦ КП) від УГКЦ, а головню тих частин, які розкривають його марійський культ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чин малого освячення води згідно передання був установлений апостолом Матеєм [4, с. 156]. Він зародився в Східній Церкві та спочатку практикувався на початку кожного місяця на противагу язичницькому [10, с. 282] та єврейському [2, 462; 4, с. 156] святкуванню приходу нового місяця, що звершувався обрядом палення кострів і скаканням через вогонь [10, с. 281].

Східна Церква звершує даний чин в пам'ять освячення води ангелом в силоамській купелі [10, с. 281]. Він формувався протягом століть і став остаточно сформований патріархом константинопольським Фотієм в IX столітті [2, 462-463; 10, с. 281].

Відомості про звершення чину малого освячення води в Київській Церкві походять з XIV століття [11, с. 177, 290]; проте це не означає, що даний чин не практикувався до того часу скоріше в Київській Русі [14, с. 127]. Найстарший збережений слов'янський рукописний требник митрополитів київських з XV ст. [15, с. 114-137], що знаходиться у Ватиканській бібліотеці вже містить його в своєму складі [5, арк. 353 (334)-356 (337); 16, 53-54, 223-231].

Чин малого освячення води, як колись у перших друкованих джерелах [18, арк. 362-379; 19, арк. 177зв-189зв] так і у сьогоденні в українських церквах Володимирового хрещення (УПЦ МП [21, с. 175-206], ПЦУ (УПЦ КП) [22, с. 5-34] та УГКЦ [23, с. 319-339]) містить вступну рубрику та починається початком звичайним, що складається із вголосу (Благословен Бог наш...) і вступних молитов до Св. Духа - Пресвятої Тройці, Трисвятого, Господньої молитви та Прийдіте, поклонімся... Після нього слідує псалом 142 (Господи, почуй молитву мою...); та спів «Бог – Господь...» на глас 4. Опісля в структурі даного чину приписані, ось такі богородичні тропарі:

Не замовкнемо ніколи, Богородице, про силу Твою говорити ми, недостойні; бо коли б Ти не предстояла молячись, хто нас врятував би від стількох бід? Хто ж охоронив би нас донині вільними? Не відступимо від Тебе, Владичице: Твоїх бо рабів спасеш завжди від усякої бід.

Слава, і нині:
Не замовкнемо ніколи, Богородице, про силу твою говорити ми, недостойні, бо коли б ти не предстояла, благаячи, хто б нас врятував від стількох бід, і хто ж би охоронив нас донині вільними? Не відступимо від тебе, Владичице, бо твоїх рабів спасеш завжди від усякої біді, єдина благословенная.

Тропарі приписано співати вірним на четвертий глас. Їх змістом є значення трьох імен Пречистої Діви Марії у відношенні до Бога й людей, а саме Богородиця (**Теотокос**), Владичиця (**Цариця**), й Заступниця (**Благословенна**).

Із порівняльної таблиці видно, що тропарі чину двох церков (ПЦУ і УГКЦ) подають текстологічні відмінності в словах (вживаючи синоніми), а також містять слова із великої літери, що вживаються на іменування Бога чи Богородиці. Розбіжності текстологічні тропарів є подані в таблиці, а також і далі будуть подаватися, щодо даного чину (двох церков) через підкреслення слів для порівняння.

В рукописній слов'янській традиції [11, с. 290; 16, с. 223-224], а також подекуди у друкованій практиці київській [17, арк. 4] та всюди в московській [12, с. 112-115] майже до середини XVII ст., тобто до могилянської [6, с. 976] та до ніконовської [20, с. 183-184] реформи [13, с. 162] не вживався в структурі чину малого освячення води псалом 142, «Бог – Господь...» та вище подані богородичні тропарі, а одразу після початку звичайного слідував псалом 50 (Помилуй мене Боже...) [16, с. 53].

Практика звершувати чин малого освячення води початком звичайним за яким одразу слідував псалом 50 була давньою практикою грецької Церкви [3, с. 165], що також була відома в першій половині XVII ст. в українській Церкві [17, арк. 4-17]. Псалом 50 завжди був присутнім у структурі чину малого освячення води. Після 50 псалма в структурі цього чину слідує наступні богородичні тропарі (стихири) на глас 6:

Православна Церква України (ПЦУ (УПЦ КП)) [22, с. 8]	Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) [23, с. 322]
До Богородиці <u>широ</u> нині звернімося, ми, грішні й смиренні, і припадім, у покаванні з глибини <u>душі</u> <u>взиваючи</u> : Владичице, поможи, змилосердившись над нами, <u>поспіши</u> , бо <u>гинемо</u> від безлічі провин; не <u>відпусти</u> рабів <u>Твоїх ні</u> з чим, <u>Тебе</u> бо за <u>єдину</u> надію нашу <u>маємо</u> (<u>двічі</u>).	До Богородиці з запалом нині <u>прибїжїм</u> , грішні і смиренні, і припадім у покаванні, <u>взиваючи з глибини душевної</u> : Владичице, поможи, змилосердившись над нами, <u>поспішися</u> , бо <u>погибасмо</u> від <u>множества гріхів</u> , не <u>заверни</u> рабів <u>твоїх з нічим</u> , бо в тобі <u>єдину</u> <u>заступницю</u> <u>маємо</u> . (2)

ПЦУ (УПЦ КП) [22, с.10-14]	УГКЦ [23, с. 323-326]
Ти, що <u>почула</u> <u>ангельське</u> <u>привітання</u> : "Радуйся" і породила <u>Творця</u> <u>Твого</u> , Діво, спасай тих, що величають <u>Тебе</u> (<u>двічі</u>). Пресвята Богородице, <u>спаси нас</u> . Оспівуємо Сина Твого, Богородице, і взиваємо: Пречиста Владичице, <u>визволи</u> рабів <u>Твоїх з усякої біді</u> .	<u>Ірмос</u> : Ти, що <u>від ангела</u> <u>радуйся</u> <u>прійняла</u> , і породила <u>Створителя</u> <u>твого</u> , Діво, спасай тих, що <u>тебе</u> величають. <u>Приспів</u> : Пресвята <u>Богородице</u> , <u>спаси нас</u> . <u>Перший тропар</u> <u>проказується</u> <u>двічі</u> : Оспівуємо Сина твого, Богородице, і взиваємо: Пречистая Владичице, <u>від усякої біді</u> <u>ізбав</u> рабів <u>твоїх</u> .

Царям, пророкам і апостолам, і мученикам <u>Ти</u> еси похвала і заступниця світу, <u>Всенепорочна</u> .	Царям, пророкам і апостолам, і мученикам <u>ти</u> еси похвала і заступниця <u>світові</u> , <u>всенепорочная</u> .
<u>Уста всіх православних прославляють і убажають, і величають Пречисте Різдво Твоє, Маріє Богоневісна.</u>	<u>Всякий народ православних вихваляє, і величає, і славить пречисте рїздво твоє, Маріє богоневісна.</u>
<u>Подай, Христе мій, як Благосердий, і мені, недостойному, відпущення провин, благаю, молитвами Матері Твоїї.</u>	<u>Дай, Христе мій, і мені, недостойному, відпущення гріхів, молюся, молитвами тієї, що Тебе породила, як милосердний.</u>
<u>На Тебе надію покладаю, Богородице, спаси мене молитвами Твоїми і подай мені прощення гріхів.</u>	<u>На тебе моє уповання поклав я, Богородице: спаси мене молитвами твоїми і даруй мені прогрішень відпущення.</u>
<u>Оживи мене, Мати Життедавця і Спаса, спаси молитвами Твоїми, благословенна, надіє душ наших.</u>	<u>Оживи мене ти, що породила Життедавця і Спаса, спаси мене молитвами твоїми і даруй мені прогрішень відпущення.</u>
<u>Творця всіх в утробі Твоїй зачала, Діво Всенепорочна, молитвами Твоїми спаси душі наші.</u>	<u>Ти, що Створителя всіх в утробі твоїй зачала, Діво всенепорочна, молитвами твоїми спаси душі наші.</u>
<u>Богородице, що породила словом більше слова, Слово, Всехвальна, моли Його, щоб Він спас душі наші.</u>	<u>Богородице, що породила словом більше слова Слово, Всепїтая, Його моли, щоб спас душі наші.</u>
<u>Милостивим Суддею Сина Твого учини молитвами Твоїми, Владичице, до мене, що згрішив більше за всяку людину.</u>	<u>Милостивим для мене, що нагрішив більш за всяку людину, вчини судно і Сина твого, молитвами твоїми, Владичице.</u>
<u>Достойно співаємо Тобі: радуйся, Богородице, чиста Приснодіво, і молимося, щоб молитвами Твоїми спастися.</u>	<u>Як і повинні, кличемо до тебе: радуйся, Богородице, чистая приснодіво, і молимося: молитвами твоїми спастися нам.</u>
<u>Визволи мене від вогню вічного і мук майбутніх, Богородице, щоб я убажав Тебе.</u>	<u>Вирятуї мене від вогню вічного і мук, належних мені, Богородителько, щоб я величав тебе.</u>
<u>Не відкинь благаць рабів Твоїх, молимося, Владичице всехвальна, щоб визволитися нам від усяких напастей.</u>	<u>Не погорди молінням рабів твоїх, молимося, Владичице всепїтая, щоб вирятуватися від усяких негод.</u>
<u>Від недуг, усяких болістей і бід спаси нас, що до Твого священного покрову припадаємо.</u>	<u>Від недуг і всяких болістей і бід визволи нас, що до святого твого покрову прибігаємо.</u>
<u>Дивне чудо, що в Тобі, Богородице: бо заради нас народився з Тебе всіх Творець і Бог наш.</u>	<u>Дивне чудо, що в тобі є, Богородителько, бо ради нас і для нас народився від тебе Творець усього і Бог наш.</u>
<u>Храм Твій, Богородице, яввся безвідплатним зціленням від хвороб і зневажених душ утішенням.</u>	<u>Храм твій, Богородице, виявився лікуванням недуг безкорисним і потіхою душ пригнічених.</u>
<u>Пресвята Богородице, що породила Спаса, від бід і всяких напастей спаси рабів Твоїх.</u>	<u>Пресвята Богородице, що породила Спаса, від бід і всякої іншої нужди спаси рабів твоїх.</u>

<u>Визволи від усякої загрози, що наближається, рабів Твоїх, Пресвята Владичице, і від усякої напасті душевної і тілесної.</u>	<u>Вирятуї від усякої загрози, що <u>находить</u> на рабів твоїх, <u>пресвята</u> Владичице, і від усякої пакости душевної і тілесної.</u>
<u>Спаси молитвами Твоїми, Діво Богородице, всіх, що до Тебе припадають, і визволи від усякої недолі і скорботи.</u>	<u>Спаси всіх молитвами твоїми, Діво Богородице, що до тебе прибігають, і <u>ізбав</u> від усякої <u>нужди</u> і скорби.</u>
<u>Хто, приходячи в храм Твій, Богородице Пречиста, не отримує скоро зцілення, душевного і тілесного разом.</u>	<u>Хто прибігає до храму твого, Богородице, і не отримує скоро зцілення душевного, разом і тілесного, пречистая?</u>
<u>Усіма святими і небесними чинами шедро умолений, очисти мене молитвами Богородиці.</u>	<u>Щедрий, Тебе благають усі святі і вишні чини: очисти й мене ради тієї, що Тебе породила.</u>
<u>Помилуй, Спасе, душі померлих братів наших, що мали надію на життя, полегши і відпусти їм провини.</u>	<u>Пошадь, Спасе, душі померлих братів наших, у надії на життя, і ослаби і прости їм прогрішення.</u>
<u>Радуйся, Діво, світу очищення, радуйся, ручко і свічник золотий Божественної манни і світла Богоневісто.</u>	<u>Радуйся, Діво, світу очищення, радуйся, ручко і світильнику всезолотий божественної манни і світла богоневісто.</u>
<u>Приспів: Пресвята Тройце, Боже наш, слава Тобі.</u>	<u>Слава:</u>
<u>Оспівуємо Тебе, Бога Єдиного в Тройці, відголошуючи глас трисвятий, і молимося, щоб спасіння оержати.</u>	<u>Оспівуємо Тебе, Бога єдиного в Тройці, <u>викликаючи</u> глас трисвятий, і молимося, щоб отримати спасення.</u>
<u>Слава ...</u>	<u>І нині:</u>
<u>О Діво, що породила Спаса і Владика світу, й Господа, моли Його, щоб спас душі наші.</u>	<u>О Діво, що породила Спаса, і Владика світу, і Господа, Його моли, щоб спас душі наші.</u>
<u>І нині ...</u>	

Так званих алфавітних тропарів (чи стихир) міститься 24. Таке їх число знаходилося майже постійно в цьому чині, однак розміщення і зміст їх не завжди зберігався в такій послідовності [13, с. 163]. Всі вони зверненні майже до Богородиці [2, с. 468], щоб вона заступалася за своїх рабів (людей) перед Богом.

В структуру чину малого освячення води далі слідує і інші тропарі гласу б:

ЩЦУ (УПЦ КП) [22, с.14-16]	УГКЦ [23, с. 326-327]
<u>Радуйся, горо; радуйся, купино; радуйся, врата; радуйся, лїствице; радуйся, Божественна трапезо; радуйся, всім допомого, Владичице.</u>	<u>Радуйся, горо, радуйся, купино, радуйся, врата, радуйся, лїствице, радуйся, божественна трапезо, радуйся, <u>помоче</u> всім, Владичице.</u>
<u>Приспів: Пресвята Богородице, спаси нас.</u>	<u>Приспів: Пресвята Богородице, спаси нас.</u>
<u>Молитвами Твоїєї Пречистої Матері і всіх святих Твоїх, Милостивий, даруй милості Твої людям Твоїм.</u>	<u>Молитвами пречистої Твоїєї Матері, <u>Милостивий</u>, і всіх святих Твоїх, даруй милості Твої людям Твоїм.</u>

В структурі чину малому освячення води далі слідують ще наступні тропарі (глас 6):

Приспів: Святі архангели і ангели, молись Бога за нас.	<i>Приспів:</i> Святі архангели і ангели, молись Бога за нас.
Молитвами славних архангелів і ангелів, і небесних чинів, Спасе, рабів Твоїх у добрі збережи.	Молитвами славних архангелів, і ангелів, і вишніх чинів, Спасе, рабів Твоїх добре збережи.
Приспів: Предтече Спасів Іоане, моли Бога за нас.	<i>Приспів:</i> Святий славний і всехвальний пророче Іоане, Предтечо Господній, моли Бога за нас.
Молитвами чесного й славного Хрестителя Твого, пророка, Предтечі, Христе, Спасе мій, рабів Твоїх збережи.	Молитвами чесного і славного Хрестителя Твого, пророка, предтечі, Христе Спасе мій, рабів Твоїх збережи.
Приспів: Святі славні апостоли, мученики і всі святі, молись Бога за нас.	<i>Приспів:</i> Святі славні апостоли і мученики, молись Бога за нас.
Молитвами славних апостолів і мучеників, і всіх святих Твоїх, милості даруй людям Твоїм.	Молитвами славних апостолів і мучеників і всіх святих Твоїх, Твої милості людям Твоїм даруй.
Приспів: Святі безсрібники, молись Бога за нас.	<i>Приспів:</i> Святі славні безсрібники, молись Бога за нас.
Молитвами славних безсрібників, Богородице, рабів Твоїх збережи як заступниця світові і твердиня.	Молитвами славних безсрібників, Богородице, рабів твоїх збережи як заступниця світу і твердиня.
Приспів: Слава ... Отця, і Сина, і Духа Святого прославляємо, звиваючи: "Троїце Свята, спаси душі наші".	<i>Слава:</i> Отця і Сина і Сина славословимо, і Духа Святого, промовляючи: Троїце свята, спаси душі наші.
Приспів: І нині ... Ти, що незбагнено в останні часи в утробу прийняла і породила Творця Твого, Діво, спасай тих, що величають Тебе.	<i>І нині:</i> Несказанно в останні часи зачала і породила Творця твого, Діво, — спасай тих, що тебе величають.

В структурі чину малому освячення води далі слідує богородичний тропар гласу 6 із виголосом священика:

ЩЦУ (УЩЦ КП) [22, с. 16]	УГКЦ [23, с. 327]
Милосердя двері відкрив нам, благословенна Богородице, щоб ми, на Тебе надію маючи, не загинули, а від усякого лиха Тобою визволялися, Ти бо еси спасіння роду християнського.	Милосердя двері відкрив нам, благословенна Богородице, щоб, надіючися на тебе, ми не погинули, але щоб ізбавились тобою від бід: Ти бо еси спасення роду християнського.
<i>Диякон:</i> Господу помолімось. <i>Хор:</i> Господи, помилуй.	<i>Тоді диякон:</i> Господу помолімсь. <i>Лук:</i> Господи, помилуй.
Бо Ти Святий еси, Боже наш, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Святому Духові, нині і повсякчас, і на віки віків.	Бо Ти святий еси, Боже наш, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині і повсякчас, і на віки віків.
<i>Співці:</i> Амінь.	<i>Лук:</i> Амінь.

ЩЦУ (УЩЦ КП) [22, с. 17.]	УГКЦ [23, с. 328]
Нині настав час, що всіх освячує, і праведний на нас чекає Суддя; тож навернися, душе, до покаяння, як блудниця, зі сльозами звиваючи: Господи, помилуй мене.	Нині настав час, що всіх освячує, і жде нас праведний суддя, але навернися, душе, до покаяння, як блудниця, з сльозами звиваючи: Господи, помилуй мене.
Нині водами зросив Ти, Христе, джерело зцілень, у всечесному храмі Діви, окропленням Твого благословення, Ти відганяєш недуги немічних, Лікарю душ і тіл наших.	Ти водами зросив, Христе, джерело зцілень, днесь у всечесному храмі Діви, окропленням Твого благословення, і відганяєш недуги немічним, лікарю душ і тілес наших.
Дівою породила Ти безумно, і Дівою залишилася, Мати Невевісна, Богородице Маріє, Христа Бога нашого благай, щоб спастися нам.	Дівою породила еси, не знавши мужа, і Дівою пробула еси, Мати безневісна, Богородице Маріє, Христа Бога нашого моли, щоб спастися нам.
Пресвята Богородице Діво, діла рук наших направ і прощення провин наших виблагай, коли співаємо ангельську пісню: Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний, помилуй нас (тричі).	Пресвята Богородице Діво, рук наших діла направ і прощення наших прогрішень наших випроси, коли співаємо ангельську пісню: Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас. (3)

В тропарях лине заклик до покаяння, а також і далі звучить прохання до Пресвятої Богородиці, щоб вона заступалася перед Богом за людей. Дослідник Г. Нефедов висунув був навіть гіпотезу, що спочатку цей чин звершувався в храмі освяченим в честь Матері Божої [10, с. 282] взявши до уваги напевно слова із вище представленою тропаря "днесь у всечесному храмі Діви...".

В структурі даного чину після тропарів, як в давнину так і в сьогоднішній в УЩЦ МП [21, с. 187-199], ЩЦУ [22, с. 18-28], УГКЦ [23, с. 328-336] слідує прокімен (з стишком), апостол (зач. 306: "Браття, той, хто освячує, і ти, що освячуються, всі від одного...") (Євр. 2, 11-18), алилуя (з двома стихами), евангелія (зач. 14: "У той час вийшов Ісус у Єрусалим. А є в Єрусалимі овеча купіль...") (Ів. 5, 1-4)), мирна ектянія, молитва над водою, що читається в голос (Господи Боже наш, великий у раді і дивний у ділах...) та молитва тиха із виголосом (Приклони, Господи, вухо Твоє і вислухай нас...) після якої священик узявши чесний хрест, благословляє воду тричі хрестовидно, занурюючи його і підносячи прямо, і співає ось цей тропар, глас 1 (тричі): "Спаси, Господи, людей Твоїх і благослови насліддя Твоє...."

В структурі чину далі слідує богородичний тропар:

ПЦУ (УПЦ КП) [22, с. 29.]	УГКЦ [23, с. 336]
Твоїх дарів <u>сподоби</u> нас, Богородице Діво, не зважаючи на гріхи наші, і подай <u>душевне</u> й <u>тілесне</u> зцілення тим, що з вірою приймають благословення <u>Твоє</u> , Пречиста.	Твоїх дарів <u>достойними</u> нас <u>вчини</u> , Богородице Діво, не зважаючи на гріхи наші, і подай зцілення тим, що з вірою приймають благословення <u>твоє</u> , Пречиста.

Після даного тропаря в редакції чину ПЦУ [22, с. 30-31;] та УГКЦ [23, с. 336] слідує христологічний тропар “Маючи джерело зцілень...” а після нього знову два богородичних тропарі.

ПЦУ (УПЦ КП) [22, с. 30-31.]	УГКЦ [23, с. 336-337]
Поглянь на моління <u>Твоїх рабів</u> , Всенепорочна, <u>відганяючи</u> люті <u>від нас</u> <u>напасті</u> , і від усякої скорботи нас <u>визволяючи</u> ; Тебе <u>бо</u> за <u>єдину</u> <u>твердиню</u> і <u>пристановище</u> <u>масмо</u> , <u>Твоє</u> заступництво <u>придбавши</u> , щоб не <u>посоромитись</u> , Владичице, <u>Тебе</u> <u>благаючи</u> . <u>Поспіши</u> на моління тих, що <u>з вірою</u> <u>взивають</u> до Тебе: <u>радуйся</u> , Владичице, всіх <u>допомого</u> , <u>радосте</u> , <u>покрове</u> і <u>спасіння</u> душ наших. Владичице, <u>прийми</u> <u>молитви</u> <u>рабів</u> <u>Твоїх</u> і <u>визволи</u> нас від усякої <u>недолі</u> і <u>скорботи</u> .	Поглянь на моління <u>рабів твоїх</u> , Всенепорочна, <u>успокоюючи</u> люті <u>напасті на нас</u> , від усякої скорби нас <u>звільняючи</u> . <u>Бо тебе єдину</u> <u>масмо</u> за <u>тривку</u> і <u>певну</u> <u>твердиню</u> , і <u>набули</u> <u>твоє</u> заступництво, щоб <u>ми</u> не <u>посоромилися</u> , Владичице, <u>тебе</u> <u>призиваючи</u> . <u>Поспішай</u> на моління тих, що <u>вірно</u> <u>тебе</u> <u>призивають</u> : <u>радуйся</u> , Владичице, всіх <u>помоче</u> , <u>радосте</u> і <u>покрове</u> , і <u>спасення</u> душ наших. Владичице, <u>прийми</u> <u>молитви</u> <u>рабів</u> <u>твоїх</u> , і <u>ізбав</u> нас від усякої <u>нужди</u> і <u>печалі</u> .

В УПЦ МП та УГКЦ під час співу цих трьох тропарів є припис, що ієрей цілує чесний хрест, так само і всі люди, і кропить усіх людей свяченою водою, а також вітгар і всю церкву [21, с. 199; 23, с. 336]. В ПЦУ цього припису немає [22, с. 30.]. Завершує чин малого освячення води в УПЦ МП, ПЦУ та УГКЦ мала ектенія, молитва (“Владико многомолостивий, Господи Ісусе Христе, Боже наш ...”) і відпуст [21, 200-204; 22, 31-34; 23, с. 337-339]. В УГКЦ після відпусту міститься рубрика, яка говорить, що коли даний чин здійснюється на утрені, то по славослов’ї, і по Трисвятім, і по тропарі (“Спаси, Господи...”) співаються наступні тропарі: “Ти, що від ангела «радуйся» прийняла...”, і все інше, як звичайно на освячення води. Якщо є день 1 (14) серпня, то в УГКЦ по освяченні води і по тропарях: Маючи джерело зцілень: і Поглянь на моління:

і Владичице, прийми: твориться поклонення чесному Хресту [23, с. 339].

Коли структура чину малого освячення в сьогоденні УПЦ МП [21, 175-204], ПЦУ [22, с. 5-34] і УГКЦ [23, с. 319-339] є ідентичною то текстологічна українська її редакція (ПЦУ і УГКЦ) містить відмінності, що були нами представлені у таблицях через богородичні тропарі, що висвітлюють маріологічний культ. В той же час в УПЦ МП не існує україномовної редакції даного чину.

Чин малого освячення води в Східній Церкві згідно давнього звичаю звершується в день походу із чесним Древом чесного і животворящого Хреста, св. Сімох муч. Макавеїв, і матері їх Соломії, і старця Єлазара (1/14 серпня), на свято переполовнення (що припадає в середу після неділі про розслабленого) та на храмове свято [8, с. 349; 22, с. 5]. В Київській Церкві чин малого освячення води 1 (14) серпня звершувався також на згадку хрещення цього дня Руси-України князем Володимиром [9, с. 104]. Згідно грецького звичаю чин малого освячення води може звершуватися також на початку кожного місяця в неділю [6, с. 974-975; 8, с. 349] чи згідно київського звичаю також на свято Стрітіння Господне [7].

Східна Церква не забороняє звершувати чин малого освячення води окрім дня Богоявлення Господнього (коли звершується два рази велике освячення води в навечір’я та в сам день свята Богоявлення Господнього) в інші дні літургійного року. Чин малого освячення води (окрім дня Богоявлення Господнього) у сьогоденні в українських церквах Володимирового хрещення на прохання віруючих може звершуватися в любий день чи то в храмі, домі чи під відкритим небом [14, с. 128].

Вода при церковному освяченні чином малим, великим та скороченим, силою влади Ісуса Христа та за посередництвом Церкви, яка здійснює церковний обряд освячення, повертає собі ті властивості, якими була наділена до гріхопадіння Адама, коли світ ще не знав тління і смерті [14, с. 130].

Висновок. Чин малого освячення води в Київській Церкві, як колись [16, с. 223-231] так і в сьогоденні у церквах Володимирового хрещення в УПЦ МП [21, с. 175-204], ПЦУ (УПЦ КП) [22, с. 5-34], та УГКЦ [23, с. 319-339] здійснюється за допомогою обряду в якому особливе місце відведено оспівуванню Пречистої Діви Марії, бо через неї: “Церква оглядає та прославляє найзнаменитіший овоч Відкуплення і, немов у найчистішому образі, з радістю оглядає те, чим й уся вона прагне і надіється бути [1, с. 102 (п. 103)]”.

Освячена вода чином малим (великим чи скороченим) є засобом котрий християнин вживаючи (в стані освячуючої ласки) має змогу не тільки зберегти стан освячуючої ласки та перебувати в ній, але і зростати, протистояти дияволу та його слугам, а у випадку хвороби

(духовної чи тілесної) мати дієвий лік для зцілення [14, с. 139].

Протягом літургійного року Церква, як Східна так і Західна вживає освячену воду для різних церковних освячень, посвячень (поставлень) та благословень [14, с. 134].

Список використаних джерел

1. Вселенський Собор - Ватиканський II. – Конституція про Святу Літургію. – Рим, 1965. – 194 с.
2. De Meester P. Liturgia Bizantina. Studi di rito bizantino alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell'Arte e dell'Archeologia. – Libro II. – Parte VI. Rituale-Benedizionale Bizantino. – Roma, 1930. – 571 p.
3. Дмитриевский А. Описание литургических рукописей хранящихся в библиотеках православного востока. – Евхологии. – Т. II. – Киев, 1901. – [12], 1058, [37], [32] с.
4. Духнович А. Літургическій Катихизисъ, или изъясненіе Св. Літургіи и некоторыхъ церковныхъ обрядовъ по новой скрижали душеполезное употребленіе русиновъ. – Львовъ, 1854. – 177 с.
5. *Euchologium slavonicum (Требник Київський XV – поч. XVI ст.)*. – Апостольська Ватиканська Бібліотека. – Фонд Борджіо-Ілліріко № 15. – 479 арк.
6. Евхологiон, або Требник митрополита Петра Могили (1646 р.). – Рим, 1988. – 1680 с.
7. Заплетнюк Є. 15 лютого – Стрітення Господнє. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bogoslav.org/stritensjka-svichka>
8. Катрій Ю. Пізнай свій обряд. – Видавництво ОО. Василян, Нью Йорк- Рим, 1982. – 493 с.
9. Марусин М. Чини Святительських Служб в Київському Евхологiоні з початку XVI ст. (Gli ordini pontificali nell'Eucologio Kieviano dell'inizio del secolo XVI). – Рим: Український католицький університет ім. св. Климентія папи, 1966. – 208 с.
10. Нефедов Г. Таинства и обряды Православной церкви. – Москва, 1995. – 320 с.
11. Одинцов Н. Порядок общественного и частного богослужения в древней России до XVI века / Н.Ф. Одинцов. – Санкт-Петербург: Типография Дома Призрения Малолетних Бедных, 1881. – 303 с.
12. Потребникъ. – Москва, 1623. – 776 арк.
13. Прилуцкий В. Частное богослужение в Русской Церкви в XVI и первой половине XVII в. – Киевъ, 1912. – 471 с.
14. Сабат П. Властивості, практичне застосування та заперечення найбільш хибних (небезпечних та нездорових) тенденцій, щодо розуміння природи і властивостей освяченої води в Східній Церкві // Журнал з Еклезіології і Церковного права: *mevtron*. – Львів, 2016. – № 13. – С. 123-140.
15. Сабат П. Требник митрополита Київського Исидора (1433-1458) – живе джерело пізнання літургійного життя Київської Церкви. // *Ad Fontes Liturgicos VIII*. – Львів, 2018. – С. 114-137.
16. Tovt O. Киевский Евхологион Ватиканской Апостольской Библиотеки, №15 фонда Борджо-Иллирико. – Часть III (лл. 234об - 356). – UZHGOROD, 2006. – 253 с.
17. Требник. – Острог, 1606. – [191] арк.
18. Требник. – Стратин, 1606. – [8], 681, [7] арк.
19. Требник. – Львів, 1645. – 346 арк.
20. Требникъ. – Москва, 1658. – 514 с.
21. Требникъ. – Часть I. – Москва, 2013. – 527 с.
22. Требник у двох частинах. – Частина II. –

Київ: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2000. – 606 с.

23. Требник (освячення і благословення). – Львів, 2001. – 486 с.

References

1. Vselens'kyy Sobor - Vatykans'kyy II. – Konstytutsiya pro Svyatu Liturhiyu. – Rym, 1965. – 194 s.
2. De Meester P. Liturgia Bizantina. Studi di rito bizantino alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell'Arte e dell'Archeologia. – Libro II. – Parte VI. Rituale-Benedizionale Bizantino. – Roma, 1930. – 571 p.
3. Dmitriyevs'kiy A. Opisanie liturgicheskikh rukopisey khranayashchikhsya v bibliotekakh pravoslavnogo vostoka. – Yevkhologii. – T. II. – Kiev, 1901. – [12], 1058, [37], [32] s.
4. Dukhnovych' A. Liturhicheskiy Katykhizys', yly yz'yasnenie Sv. Liturhiy y nekotorykh' tserkovnykh' obryadov' po novoy skryzhaly dushepoleznoe upotreblenye rusynov'. – L'vov', 1854. – 177 s.
5. *Euchologium slavonicum (Trebynk Kyivys'kyy XV – poch. XVI st.)*. – Apostol's'ka Vatykans'ka Biblioteka. – Fond Bordzhio-Illiriko № 15. – 479 ark.
6. Evkhologion, abo Trebynk mytropolyta Petra Mohyly (1646 r.). – Rym, 1988. – 1680 s.
7. Zapletnyuk YE. 15 lyutoho – Stritennya Hospodnye. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bogoslav.org/stritensjka-svichka>
8. Katriy YU. Piznay sviy obryad. – Vydavnytstvo OO. Vasyliyan, Nyu York- Rym, 1982. – 493 s.
9. Marusyn M. Chyny Svyatytel's'kykh Sluzhb v Kyivys'komu Evkhologhioni z pochatku XVI st. (Gli ordini pontificali nell'Eucologio Kieviano dell'inizio del secolo XVI). – Rym: Ukrayins'kyy katolyts'kyy universytet im. sv. Klymentiya papy, 1966. – 208 s.
10. Nefedov G. Tainstva i obryady Pravoslavnoy tserkvi. – Moskva, 1995. – 320 s.
11. Odintsov N. Poryadok obshchestvennogo i chastnogo bogosluzheniya v drevney Rossii do XVI veka / N. F. Odintsov. – Sankt-Peterburg: Tipografiya Doma Prizreniya Maloletnikh Bednykh, 1881. – 303 s.
12. Potrebnik'. – Moskva, 1623. – 776 ark.
13. Prylutskiy V. Chastnoe bohosluzhenie v' Russkoy Tserkvy v' XVI y pervoy polovinye XVII v. – Kiev', 1912. – 471 s.
14. Sabat P. Vlastyvosti, praktychne zastosuвання ta zaperechennya naybil'sh khybnykh (nebezpechnykh ta nezdorovykh) tendentsiy, shchodo rozuminnya pryrody i vlastyvostey osvychenoyi vody v Skhidniy Tserkvi // *Zhurnal z Ekleziolohiyi i Tserkovnoho prava: mevtron*. – L'viv, 2016. – № 13. – S. 123-140.
15. Sabat P. Trebynk mytropolyta Kyivys'koho Isydora (1433-1458) – zhyve dzherelo piznannya liturhiynoho zhyttya Kyivys'koyi Tserkvy. // *Ad Fontes Liturgicos VIII*. – L'viv, 2018. – S. 114-137.
16. Tovt O. Kiyevskiy Yevkhologion Vatikanskoй Apostol'skoй Biblioteki, №15 fonda Bordzho- Illiriko. – Chast' III (ll. 234ob - 356). – UZHGOROD, 2006. – 253 s.
17. Trebynk. – Ostroh, 1606. – [191] ark.
18. Trebynk. – Stryatyn, 1606. – [8], 681, [7] ark.
19. Trebynk. – L'viv, 1645. – 346 ark.
20. Trebynk'. – Moskva, 1658. – 514 s.
21. Trebynk'. – Chast' I. – Moskva, 2013. – 527 s.
22. Trebynk u dvokh chastynakh. – Chastyna II. – Kyiv: Vydavnychyy viddil Ukrayins'koyi Pravoslavnoy Tserkvy Kyivys'koho Patriarkhatu, 2000. – 606 s.
23. Требник (osvyachennya i blahoslovennya). – L'viv, 2001. – 486 s.